

Bozayı, Annen Nerede?

Geçtiğimiz ay, Trabzon'da iki ayı yavrusunun öksüz kaldığını öğrendik. Bu sevimli bozayılar, hâlâ anne sütüyle beslenecek kadar küçüktüler. Bir köylü, yavrulara yardım etti, kendi çocuklarına yaptığı gibi onları biberonla besledi. Ne de olsa memeli hayvanların yavrularının hepsi, birbirine benziyordu, anne ilgisi ve bakımına gereksinim duyuyorlardı. Yavrular, doğal yaşam alanlarından uzakta hızla büyüyorlardı. Onlara ne olacaktı? Bir şeyler yapmalıydık. Konuyu bir bozayı uzmanıyla görüştük.

Bakıcılarından gördükleri yoğun ilgi ve sevgi, onlara annelerini aratmamıştı.

Yaban hayatı biyoloğu Özgün Emre Can, Dünya Doğal Hayatı Koruma Vakfı'nda (WWF) çalışıyor. Görevi, ülkemiz doğasında bulunan boz ayı, kurt, sırtlan, vaşak gibi memeli türleri hakkında araştırma yapmak ve bunların korunması için gerekli önlemlerin alınmasını sağlamak. Ona, bozayıları soruyoruz. Nasıl bir hayvandır? Nerede yaşar? Ne yer? Ne içer? Bozayının, Türkiye'de yaşayan en büyük memeli türü olduğunu öğreniyoruz. Gerçekten kocamanlar! Yetişkin erkek bir bozayının ağırlığı 300 kg olabiliyor. Arka ayakları üzerine dikildiklerinde boyları, 2,5 metreyi buluyor. Vücutları, açık krem tonlarından siyaha kadar

değişen ancak genellikle boz, kahverengi kıllarla kaplı. Omuzlarındaki hörgüçleri, koni biçiminde dışarı çıkık yüzleri, ön ayaklarının pençesinde herbiri neredeyse insan parmağı büyüklüğünde olan tırnakları onları diğer ayı türlerinden ayıran belirgin özellikleri. Evet, dünyada tam sekiz ayı türü bulunuyor. Hemen akla gelenler, panda ve kutupayısı. Bir de Amerikan ve Asya siyah ayısı, belgesellerde yavaşlığıyla dikkatimizi çeken tembelhayvan, Malaya ve Himalaya ayısı var.

Bozayılar, diğer ayı türlerine göre daha geniş dağılım gösteriyorlar. Amerika ve Asya'nın kuzeyinde ve Avrupa'da sınırlı yerlerde, sık or-

manlık alanlar, çalılık ya da sarp dağlarda yaşıyorlar. Özgün Emre Can'a, bozayılın ülkemizde nerede yaşadığını soruyoruz. En çok Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde dağılım gösterdiklerini öğreniyoruz. Ülkemizde yaşadığı tahmin edilen bozayı nüfusu, 3000'in altındaymış.

Bozayılar Neyle Besleniyor?

Bozayılar, hem otlar hem de etle besleniyor. Yaşadıkları alana ya da mevsime göre değişiklik gösteren besin yelpazelerinde çeşitli bitkiler, bitki kökleri, soğanları, meyveleri; özellikle üzüm suyu meyveler, mantarlar, böcekler, balıklar, küçük memeliler yer alıyor. Özgün Emre Can, ayı elması, ayı eriği, ayı fındığı, ayıgülü, ayı mantarı, ayıkulağı, ayıparmağı, ayıpençesi, ayı yemişi gibi bitkileri sıralıyor. Bunlar, ya bozayılın besini olduklarından ya da ayıpençesinde olduğu gibi ayıların çeşitli organlarına fiziksel benzerlikleri nedeniyle böyle adlandırılmışlar. Bozayılın kış uykusundan önce vücutlarında yağ depolamak amacıyla beslenme etkinlikleri artıyor. Onların, kış uykusuna yattıklarını biliyorduk. Bilmediğimiz, bu uykunun gerçek bir kış uykusu olmadığıydı! Kış uykuları, daha çok uyuşukluk hali gibiymiş. Ekim-aralık ayları arasında uyuyor, mart-mayıs ayları arasında tekrar etkin hale geçiyorlarmış. Bu dönem iklime, bölgeye ve bireyin özelliklerine göre değişiyormuş. Hatta kimi

Bozayı, ülkemizdeki en büyük memeli türü.

Fotoğrafta bozayılın ayak izi görülüyor. Tırnakları, neredeyse insan parmağı büyüklüğünde!

zaman kış uykusuna yatmadıkları bile oluyormuş. Özgün Emre Can, kışın en sert dönemlerinde bile bozayılın izine rastladığını söyledi. Kış uykusunu geçirdikleri inlerini kendileri yapıyor ya da kayalar ve ağaç kovuklarını kullanıyorlarmış. Yıllarca aynı yuvayı kullandıkları oluyormuş. Bu arada, bozayılın doğada 20 - 25 yıl yaşabildiklerini de ekleyelim. Kış uykularıyla ilgili ilginç bir nokta daha var. Mayıs-temmuz ayları arasında çiftleşen dişiler, ocak-mart aylarında kış uykusundayken doğum yapıyorlar. Yavrular, kör, dişsiz ve tüysüz doğuyor, 5 ay süt emiyor ve yaklaşık 2,5 yaşına kadar anneleriyle birlikte yaşıyorlar.

Bozayılar Günlerini Nasıl Geçiriyor?

Yavrusu olan dişiler dışında bozayılar, tek başına yaşıyorlar. Üstelik yuvalarının bulunduğu alanı koruyorlar. Gündüz de gece de etkinler, ancak daha çok tan zamanını ve alacakaranlığı tercih ediyorlar. Gün içinde sık ağaçlık, çalılık yerlerde dinleniyor, buralarda toprağı eşeleyerek kendilerine yer hazırlıyorlar. Etkin oldukları zaman içinde amaçlarının besin bulmak olduğu açık. Besin bulmak için kilometrelerce yol gidebiliyorlar. Özgün Emre Can, bozayılın ağaçlara özellikle genç yaşlarda kolayca tırmanabildiklerini söylüyor. Koku alma ve duyma duyularının keskin olduğunu belirtiyor. Üstelik, sanıldığı gibi tersine bozayılın gözleri de iyi görürmüş. Bir de bir at kadar hızlı ko-

Fotoğrafta bozayının dışkısı görülüyor. Uzmanımız, dışkının çok taze olduğunu söylüyor.

şabilirlermiş. İnsan, o kocaman vücutla bu kadar hızlı koşabildiklerine inanmıyor! Bir de bozayılın arka ayaklarının üzerinde dikilmeleri konusu var. Bu davranışın, tehdit edici bir anlamı yokmuş, çevreyi daha iyi görmek ve koklamak için bu şekilde dikiliyorlarmış.

Bozayılın ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerle koruma altında olduğunu biliyoruz. Ancak uzmanımız, yıllar geçtikçe bozayılın sayılarının azaldığını söylüyor. Bilinçsiz avcılık ve yaşam alanlarının bozulması nedeniyle tehdit altındalarmış. Ülkemizde özellikle Karadeniz bölgesinde ayıyla insan arasında bir çekişme varmış. Bunun nedeni çok ilginç! Ayıların en sevdiği besinlerden biri bal. O bölgede de arıcılık yaygın. Arılar bal yemek için kovanlara geldikçe, köylüler kovanlarını korumak zorunda kalıyorlarmış. Bu konuda ne yapabileceğimizi soruyoruz hemen. Ayıların kovanlara yaklaşmasını engelleyecek yolların bulunduğunu öğreniyoruz. Yetkililerin bu yolları uygulamasını istiyoruz. Yalnızca ayı değil, hiçbir canlıyla aramızda çekişme olmasını istemiyoruz. Hiçbir canlı öksüz, evsiz kalmamasın, yok olmasın! Bu konuda uzmanımız, ayılar gibi doğada yaşayan tüm canlılara saygı göstermemiz ve onları tanımamız gerektiğini söylüyor. Onların yaşama alanlarını korumamız, insanlar tarafından beslenmeye alıştırmamamız ve onlarla karşılaştığımızda ne yapılacağını bilmemiz gerektiğini vurguluyor. Şaşıyoruz, bir ayıyla karşılaşmak! Yaban hayatı biyoloğumuz, “Merak etmeyin, bozayılar genelde insanlardan uzak dururlar”

diyor. “Ancak, onları görememek, orada değiller demek değil” diye de ekliyor. Onları göremesek bile işaretlerini tanıyabilirmişiz. Ayak izleri, ağaçlardaki pençe izleri, türe ait dışkıları, eşelenmiş, kazılmış toprak, devrilmiş kütük ve taşlar, ağaçlardaki kıllar bozayılın varlığını gösteren işaretlermiş. Bozayılın yaşama alanında bulunuyorsak dikkat etmemiz gereken kimi kurallara varmış. Son olarak, yaban hayatı biyoloğu olmak için ne yapmak gerektiğini soruyoruz. “En başta doğayı ve hayvanları sevmek gerekiyor. Sonra da biyoloji öğrenimi görmek ve yaban hayatı üzerine uzmanlaşmak gerekiyor. Gerisi çok çalışmaya kalıyor” diyor. Uzmanımız, Dünya Hayvanları Koruma Örgütü (WSPA) desteğiyle Karadeniz Bölgesi’nde yürüttüğü bir çalışma için yola çıkacakmış. Ona iyi yolculuklar dilerken, öksüz ayılarımızın durumunu da soruyoruz. Onlar, kısa bir süre önce WSPA tarafından Bursa’da kurulan ayı merkezine gönderilmişler. Biraz olsun içimiz rahatlıyor ve artık bu konuda bilinçli olduğumuzdan bundan sonra bir şeylerin değişeceğini biliyoruz.

► **Tuğba Can**

Kaynaklar
Can, Ö. E. & Togan, İ. 2004. Status and management of brown bears in Turkey. Ursus Vol. 15 No.1
<http://www.bearbiology.com/brdesc.html>
<http://www.bbc.co.uk/nature/wildfacts/factfiles/8.shtml>
http://www.bear.org/Grizzly/Grizzly_Brown_Bear_Facts.html
<http://www.greatbear.org/BrownBear.htm>
http://wildflorida.org/bear/brochures/Livin_Bear_Cntry.pdf

Yaban hayatı biyoloğu Özgün Emre Can, doğada çalışmanın çok zevkli olduğunu düşünüyor.

